

DOI: <https://doi.org/10.61491/yk.16.2024.9392>

**ნოე ხომერიკი –
თავისუფლებისათვის თავდადებული მამულიშვილი**

**Noe Khomeriki –
A Patriot Devoted to Freedom**

მარიამ მარჯანიშვილი

ქუთაისის სახელმწიფო
ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმი
საქართველო, ქუთაისი

Mariam Marjanishvili

Kutaisi State Historical-Ethnographic Museum
Georgia, Kutaisi

აბსტრაქტი

ქართველი სოციალ-დემოკრატი, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მიწათმოქმედების მინისტრი, ჟურნალისტი ნოე (ნაუმ) ხომერიკი დაიბადა ქუთაისის გუბერნიის ოზურგეთის მაზრის სოფელ მიქელ-გაბრიელში, დღევანდელ შრომაში.

გურული ყმაწვილის მთელი ცხოვრება ქუთაისთან იყო დაკავშირებული, სადაც სასოფლო-სამეურნეო სასწავლებელში ჩარიცხვასთან ერთად აქტიურად იყო ჩაბმული სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა მოძრაობაში. სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ ნოე ხომერიკმა პრაქტიკა მშობლიურ გურიაში, თავად მიხეილ ნაკაშიძის მეურნეობაში გაიარა. ამასთან ერთად, მონაწილეობდა ადგილობრივ გლეხთა გამოსვლებში, რის გამოც რამდენიმე თვე ქუთაისის ციხეში ჩასვეს.

მიზანმიმართულმა ახალგაზრდამ რევოლუციური საქმიანობა ბათუმში განაგრძო. ჟანდარმერიის დევნის გამო კვლავ ქუთაისში გადავიდა, სადაც რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის იმერეთის კომიტეტის მთავარი ორგანიზატორი გახდა.

ნოე ხომერიკი ქუთაისის პრესაში თანამშრომლობდა ფსევდონიმებით: „მუშა ხუ-ზი“ და „მუშა ხუნხუზი“. ავტორია ბროშურის – „სოფლის მუშათა მიმართ“ და გურიის გლეხთა მოძრაობის შესახებ ნარკვევის – „გლეხთა მოძრაობა გურიაში“.

მრავალჯერ გადასახლებისა თუ დატუსაღების მიუხედავად, ნოე ხომერიკს არჩეული მიზნიდან არასოდეს გადაუხვევია.

საქართველოს ეროვნული საბჭოსა და ამიერკავკასიის სეიმის წევრი, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის პარლამენტის „შრომის, გზათა და მიწათმოქმედების“ მინისტრი აქტიურად მონაწილეობდა აგრარულ რეფორმებში.

საქართველოს ოკუპაციის შემდეგ ნოე ხომერიკმა თავი სტამბოლს შეაფარა და 1922 წლის ოქტომბრის ბოლოს არალეგალური გზით დაბრუნდა საქართველოში. ჩეკამ იგი 1923 წლის 9 ნოემბერს დააპატიმრა. მან ჩვენება არ მისცა ძიებას. ერთი წლის შემდეგ, ქართველ პოლიტიკურ ლიდერებთან ერთად, გაურკვეველ სადგურზე დახვრიტეს.

საკვანძო სიტყვები: ქართველი სოციალ-დემოკრატები, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა, ნოე ხომერიკი.

ABSTRACT

Journalist, Georgian Social-Democrat, and Minister of Agriculture of the Democratic Republic of Georgia, Noe (Naum) Khomeriki was born in the village of Mikel-Gabriel in the Ozurgeti district of the Kutaisi Governorate—present-day Shroma.

The life of this young Gurian was closely connected with Kutaisi, where, alongside enrollment in an agricultural school, he actively participated in the Social-Democratic labor movement. After completing his studies, Khomeriki gained practical experience in his native Guria, working at the farm of Mikheil Nakashidze. Concurrently, he took part in local peasant uprisings, which resulted in his imprisonment in Kutaisi for several months.

The determined young man continued his revolutionary activities in Batumi. Due to persecution by the gendarmerie, he returned to Kutaisi, where he became the chief organizer of the Imereti Committee of the Russian Social-Democratic Workers' Party.

Khomeriki contributed to the press in Kutaisi under the pseudonyms „Musha Khu-zi“ and „Musha Khunkhuzhi“. He authored the brochure To the Village Workers and a study on the peasant movement in Guria, The Peasant Movement in Guria.

Despite multiple exiles and imprisonments, Khomeriki never wavered from his chosen path. As a member of the National Council of Georgia and the Transcaucasian Sejm, as well as Minister of Labor, Roads, and Agriculture in the Parliament of the Democratic Republic of Georgia, he actively participated in agrarian reforms.

Following the Soviet occupation of Georgia, Khomeriki took refuge in Istanbul and returned clandestinely to Georgia at the end of October 1922. He was arrested by the Cheka on November 9, 1923, and refused to provide testimony. One year later, together with other Georgian political leaders, he was executed at an undisclosed location.

Keywords: Georgian Social Democrats, Democratic Republic of Georgia, Noe Khomeriki.

საქართველოს ისტორიაში XX საუკუნე უაღრესად მნიშვნელოვან პერიოდად ითვლება, რადგან ქართველმა ერმა ორჯერ მოიპოვა დამოუკიდებლობა: ჯერ 1918 წლის 26 მაისს და შემდეგ 1991 წლის 9 აპრილს, როცა აღდგა ქვეყნის დაკარგული სახელმწიფოებრიობა.

მართალია, ქვეყნის ისტორიის შესწავლისათვის ეს მნიშვნელოვანი ამბავი ახლა წარსულს ეკუთვნის, მაგრამ მისი გახსენება და შეფასება დღეს მეტად საყურადღებოა.

ცნობილია, რომ გეორგიევსკში 1783 წლის 24 ივლისს ერთმორწმუნე რუსეთთან ხელშეკრულება ორ ქვეყანას შორის მხოლოდ იმ მიზნით დაიდო, რომ რუსეთს საქართველო გარეშე მტრებისაგან უნდა დაეცვა.

1795 წელს კი კრწანისის ბრძოლაში ეს ხელშეკრულება რუსეთმა დაარღვია, რითაც სპარსეთის შახს აღა-მაჰმადხანს საშუალება მისცა აეკლო ქართლ-კახეთი. შექმნილი მდგომარეობით რუსეთმა მიზანმიმართულად ისარგებლა, რითაც დასუსტებულ საქართველოში ქართლ-კახეთის მმართველობა ხელთ ადვილად იგდო. ამასთან ერთად თავაშეგებულმა რუსეთმა საქართველოს უკანასკნელი მეფის - გიორგი მეთორმეტის სიკვდილითაც ისარგებლა და 1801 წლის 12 ენკენისთვის, საქართველო რუსეთის იმპერიის ნაწილად ძალით გამოაცხადა.

ბუნებრივია, ქართველი ხალხი არ შეურიგდა უსამართლობას და მას აჯანყებებით უპასუხა. რაც დრო გადიოდა, ქართველ ხალხს უფრო და უფრო უძნელდებოდა ცხოვრება რუსული პოლიტიკური და ადმინისტრაციული უღლის ქვეშ.

ქართველმა ერმა მიზნად დაისახა საქართველოდან რუსეთის განდევნა, რაც 1832 წლის შეთქმულებით გამოიხატა. მას დიდი მსხვერპლი მოჰყვა. ყველა წინააღმდეგობის მიუხედავად ქართველ ერს არასოდეს აუღია ხელი სამშობლოს განთავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის აღსადგენად.

თავდადებულ მამულიშვილთა შორის XX საუკუნის 20-იან წლებში ერთ-ერთი გამორჩეული ადგილი უჭირავს დამოუკიდებელი საქართველოს მიწათმოქმედების მინისტრს ნოე ხომერიკს.

იგი 1882 წელს ოზურგეთის მაზრის სოფელ მიქელ-გაბრიელში, დღევანდელ სოფელ შრომაში, ღარიბი გლეხის ოჯახში დაიბადა.

1901 წელს ნოე ხომერიკმა ქუთაისის სამეურნეო სკოლა დაამთავრა. საქართველოში ბაღოსნობის სკოლები ჯერ კიდევ 1855 წლიდან ქუთაისში ფუნქციონირებდა.

„უცხოელთა აზრით ქუთაისი დასავლეთ საქართველოში მეზღუდობის ცენტრად უნდა გადაქცეულიყო. აგრონომმა ი. დეიჩმანმა ქუთაისის რეგიონისა და ბაღის დათვალიერების შემდეგ თურმე თავის პატაკში ასე ჩაწერა: „სასურველია, მეზღუდობის სასწავლებელი შეიქმნეს ქუთაისის სახაზინო ბაღში. იქ არის მზა შენობები, ბაღი, შესაფერი მიწები 35 დესეტინაზე. მოსახლეობას აქვს მიდრეკილება გააშენოს ვენახის კარგი ჯიშები, ხელი მოკიდოს მევენახეობას, მეღვინეობასა და მებოსტნეობას“ (გაბუნია 2006: 159).

მეზაღვთის განვითარებისათვის ქუთაისში ასევე მოიწვიეს შოტლანდიელი იაკობ მარი - ჯეიმზ პატრიკ მონტეგიუ, რომელიც სოფელ ლუიჟეში 1793 წელს დაიბადა. შოტლანდიელი ახალგაზრდა სწავლის გასაგრძელებლად ლონდონის უმაღლეს სასწავლებელში შესულა. ამ დროს თურმე იქ სწავლობდა შემდგომში კავკასიის მეფისნაცვალ მთხილ ვორონცოვი. ინგლისიდან სწავლული აგრონომი იაკობ მარი ესპანეთში გაემგზავრა და კომერციას მოჰკიდა ხელი. მალე დაოჯახდა ესპანელ ფაკუნდა ანტონიოსზე. ესპანეთის შემდეგ მარი ცოლ-შვილთან ერთად ჯერ ოდესაში გაემგზავრა, იქიდან კი 1822 წელს ოჯახით თბილისში ჩამოვიდა.

მარი გურიაში თავის მამულში, ოზურგეთში, მამია V გურიელმა მიიწვია. ოზურგეთში მან შესანიშნავი ბაღი გააშენა და მერე მთავრის დავალებით ლანჩხუთში გადასახლდა. მან ლანჩხუთის სოფელ დაბლა ციხეში სპარსეთიდან ბაშა შემოიტანა, აქვე გააშენა თამბაქოსა და ჩაის პლანტაციები. გურიაში მოწეულ ღვინოსიგი ქუთაისში 2000–2500 ფრანკად ჰყიდდა.

მალე იაკობ მარი საცხოვრებლად ქუთაისი გადმოვიდა. სოფელ ჭომაში მოაწყო მესაქონლეობისა და მეფრინველეობის ფერმები, ოდესიდან ჩამოიტანა „იზაბელას“ ნერგები, რომელსაც შემდეგ „ადესა“ ეწოდა. გურიაში გაახარა, ასევე, ლიმონისა და ფორთოხლის ხეები.

სწავლულმა აგრონომმა იაკობ მარმა დაქვრივების შემდეგ გურულ ქალზე აღათი შარაშიძე-მალულარიაზე იქორწინა, რომლისგანაც ვაჟიშვილი შეეძინა, შემდგომში ცნობილი მეცნიერი ნიკო მარი.

საბოლოოდ, ნიკო მარი ქუთაისში დამკვიდრდა, სადაც გააშენა ქალაქის ბოტანიკური ბაღი და სათავეში ჩაუდგა სასოფლო-სამეურნეო სკოლას. აქ მხოლოდ იმერელ და გურულ გლეხთა შვილებს იღებდნენ, რომლებიც შემდგომ ცნობილი მეურნეები გახდნენ.

სწორედ ამ სკოლაში შევიდა გურული გლეხის შვილი ნოე ხომერიკი. მართალია, ამ დროს იაკობ მარი უკვე გარდაცვლილი იყო, მაგრამ მის საქმეებს ღირსეულად აგრძელებდნენ მისი აღზრდილი მასწავლებლები.

სასოფლო-სამეურნეო სკოლაში ისწავლებოდა საღვთო სჯული, რუსული ენა, არითმეტიკა, გეოგრაფია, ისტორია, გეომეტრია, ბოტანიკა, ფიზიკა, ზოოლოგია, ქიმია, მეზოტენობა, მიწათმოქმედება, მევენახეობა, მეღვინეობა, მეზღვრობა, მეაბრეშუმეობა, მეფუტკრეობა, კანონმდებლობა.

გონებრივი და ფიზიკური სამუშაო, რომელიც აქ უნდა შესრულებულიყო, სრულყოფილ და ჯანმანერ ახალგაზრდებს მოითხოვდა.

გამოსაშვები გამოცდების შემდეგ, ერთი წლის განმავლობაში, კურსდამთავრებულებს პრაქტიკა უნდა გაეცლოთ რომელიმე მამულში. მხოლოდ ამის შემდეგ იღებდნენ ისინი ატესტატს.

ნოე ხომერიკმაც 1901 წელს ქუთაისის სამეურნეო სკოლის დამთავრების შემდეგ პრაქტიკა გურიაში ცნობილ მემამულის მთხილ ნაკაშიძის მამულში გაიარა.

სწორედ ქუთაისში სწავლის დროს ეზიარა ჯერ კიდევ ყმაწვილი ნოე ხომერიკი სოციალისტურ იდეებს და საბოლოოდ სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას მიეკუთვნა: „წლების განმავლობაში ეწეოდნენ

გურულები რევოლუციურ საქმიანობას, სოფელ სურეზში არალეგალურად, აწარმოებდნენ იარაღს, ქმნიდნენ სამხედრო დაჯგუფებებს, ეწეოდნენ საგანმანათლებლო საქმიანობას, აწყობდნენ ქოხ-სამკითხველოებს, შემოქონდათ აკრძალული ლიტერატურა, ატარებდნენ მიტინგებს.

მაშინ გურულ გლეხთა მოძრაობის ლიდერები იყვნენ: ბენია ჩხიკვიშვილი, თედო კიკვაძე, ისიდორე რამიშვილი, ლიზა ბოლქვაძე, ნოე რამიშვილი, სილიბისტრო ჯიბლაძე, ნოე ცინცაძე. ამ მოძრაობაში ჩაერთო გურიაში დაბრუნებული ნოე ხომერიკიც, რომელმაც აქტიური მონაწილეობა მიიღო გლეხთა მოძრაობაში, რიც გამოც 1902 წელს რამდენიმე თვით ქუთაისის ციხეშიც მოათავსეს.

განთავისუფლების შემდეგ, იმავე წლის ნოემბრიდან, იგი ბათუმში გადავიდა, სადაც სოციალ-დემოკრატთა ჯგუფის წევრი გახდა. ახალგაზრდა პოლიტიკოსი მანთაშევის მეორე ქარხანაში თავს მძიმე ფიზიკური შრომით ირჩენდა. აქვე ისწავლა მან ასოთამწყობობა და ბათუმის სოციალ-დემოკრატიული კომიტეტის არალეგალურ სტამბაში აკრძალული ლიტერატურის ბეჭდვა.

„ბათუმის კომიტეტის დავალებით, 1903 წელს ნოე ხომერიკი იმერეთში გადასახლდა, სადაც პარტიული ორგანიზაციის დავალებით სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაცია ჩამოაყალიბა. სწორედ ქუთაისში შეადგინა მან წიგნაკი „სოფლის მუშათა მიმართ“, რომელიც პარტიის კავკასიის საკავშირო კომიტეტმა გამოსცა.

1904 წელს ნ. ხომერიკი შორაპანში შეიპყრეს და ქუთაისის ციხეში გაგზავნეს, მაგრამ თანაგუნდელებმა, შეიარაღებულ რევოლუციონერთა რაზმმა გზაშივე გაანთავისუფლეს. თბილისში დაბრუნებული მაშინვე დედაქალაქის მუშათა მოძრაობას ჩაუდგა სათავეში და ღიად დაუპირისპირდა მიხა ცხაკაიას ბოლშევიკურ პოლიტიკას. ხოლო, 1905 წლის დასაწყისში, მაშინ, როცა თბილისში „ბოლშევიკებსა“ და „მენშევიკებს“ შორის განხეთქილება მოხდა, ნოე ხომერიკი „მენშევიკების“ ფრაქციაში დარჩა, რომელიც კომიტეტის თავმჯდომარედ და სამხედრო-ტექნიკური კომისიის ხელმძღვანელად აირჩიეს. ამასთან, ნოე ხომერიკი რედაქტორობდა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ლეგალურ ორგანოს - ყოველდღიურ გაზეთ „ლამპარს“. 1906 წელს სტოკჰოლმში გამართულ რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიის გამაერთიანებელ ყრილობაზე მან აქტიური მონაწილეობა აგრარულ საკითხზე მიიღო. სამშობლოში დაბრუნებული კი დააპატიმრეს და ორი წლით ვოლოგდის გუბერნიაში გადასახლეს.

ნოე ხომერიკს მეგობრებმა თანადგომა გამოუცხადეს. მათ განცხადებით მიმართეს ვოლოგდის გუბერნიას. პასუხმაც არ დააყოვნა და შინაგან საქმეთა მინისტრმა მათ განცხადებას წერილობით უპასუხა: „ვოლოგდის გუბერნიაში ადმინისტრაციულად გადასახლებულ ქუთაისის გუბერნიის ოზურგეთის მაზრის გლეხი ხომერიკი 10 წელზე მეტია, რაც რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიის რიგებში ირიცხება.

ამ დამნაშავეთა საზოგადოებაში შესვლის პირველ დღიდანვე ის გამოირჩევა თავის ამხანაგებისაგან არაჩვეულებრივი ჭკუით.

განსაკუთრებით ძლიერი ნებისყოფით, ორგანიზატორული ნიჭით და თითქმის ფანატიკური ერთგულებით სოციალიზმის და რევოლუციის საქმისადმი.

დღეს, ის უკვე ერთი ლიდერთაგანია სოციალ-დემოკრატიული პარტიის კავკასიის ორგანიზაციისა და სულის ჩამდგმელი ყველა მისი რევოლუციური ნაბიჯების, როგორც ბეჭდვითი პროპაგანდის, ისე სიტყვიერ აგიტაციის საქმეში ბაქო-თბილისის მუშათა შორის სოციალიზმის იდეების გასავრცელებლად.

სახელმწიფო დუმის სამივე საარჩევნო კამპანია ამიერკავკასიაში, რომელიც უკიდურეს სოციალისტების არჩევით დამთავრდა, ჩატარებული იყო ზემოთ დასახელებულ ხომერიკის უშუალო ხელმძღვანელობით. ერთი სიტყვით, ხომერიკი არსებულ საზოგადოებრივ და სახელმწიფო წყობილების ყველაზე საშიშ და შეურიგებელ მტერთა კატეგორიას ეკუთვნის და ამიტომ, პოლიციის დეპარტამენტის აზრით, ყოველივე შემსუბუქება მისი ხვედრისა დემორალიზაციის გავლენას მოახდენდა მცხოვრებლებზე და დაუსჯელობის გრძნობას ჩაუნერგავდა რევოლუციონერთა შეგნებაში“ (ზრდოლა 1927, №26: 2).

1911 წელს ნოე ხომერიკი გადასახლებიდან სამშობლოში დაბრუნდა. ბინა კვლავ ქუთაისში დაიდო, რადგან იმ ხანად თბილისიდან ქუთაისში იყო გადმოტანილი პარტიის ხელმძღვანელი ორგანო - საოლქო კომიტეტი. მან გააცოცხლა და აღადგინა საოლქო კომიტეტის მუშაობა. იგი რედაქტორობდა ლეგალურ პარტიულ ორგანოს „მნათობსა“ და გაზეთ „ცხოვრებას“.

აღნიშნული პარტიული ორგანო არალეგალურ ბინაზე მზადდებოდა და შემდეგ იბეჭდებოდა ლეგალურად. მასვე დაეკისრა, ასევე, საარჩევნო კამპანიის ხელმძღვანელობა მეოთხე სახელმწიფო დუმაში და პარტიის გამარჯვებაც მისი დამსახურება გახლდათ.

1913 წლიდან ნოე ხომერიკი, ასევე, რედაქტორობდა სოციალ-დემოკრატიულ გაზეთ „მერცხალს“, ხოლო 1914 და 1915 წლებში - ქუთაისსა და თბილისში გამომავალ სოციალ-დემოკრატთა ჟურნალ-გაზეთებს.

1916 წლიდან ადმინისტრაციული წესით იგი დასავლეთ ციმბირში გადაასახლეს. იგი ერთი წლის შემდეგ სამშობლოში დაბრუნებული ამჯერად გლეხთა მოძრაობას ჩაუდგა სათავეში.

1918 წლის თებერვლიდან ნოე ხომერიკი ამიერკავკასიის სეიმის წევრი გახდა. ამიერკავკასიის მთავრობის კაბინეტში მიწათმოქმედების მინისტრის თანამდებობა ჩაიბარა და აგრარული რეფორმა წამოიწყო.

ამავე წლის 22 აპრილს ამიერკავკასიის სეიმის სხდომაზე პირველ საკითხად ამიერკავკასიის დამოუკიდებლობის საკითხი დაისვა: „სეიმის წევრთა უმრავლესობის აზრით, დამოუკიდებლობა პოლიტიკური აუცილებლობით იყო ნაკარნახები. თუმცა რუსულ „დემოკრატასთან“ კავშირს ისევ მისტიროდნენ. თავის მხრივ, ესერების წარმომადგენელი თუმანოვი დამოუკიდებლობის სასტიკი წინააღმდეგი იყო და ამ აზრს მხარი მიზანშეწონილობის პრინციპიდან გამომდინარე დაუჭირა. ესერების ძალა და გავლენა სეიმში ძალიან სუსტი იყო. იმავე 22 აპრილის სხდომაზე, სეიმმა ამიერკავკასიის დამოუკიდებელი დემოკრატიული ფედერაციული რესპუბლიკა გამოაცხადა“ (სარალიძე 2023: 118).

მაღლე ამიერკავკასიის სეიმი დაიშალა და 1918 წლის 26 მაისს გამოცხადდა საქართველოს დამოუკიდებლობა. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობაშიც ნოე ხომერიკს მიწათმოქმედების მინისტრის პოსტი 1920 წლის შემოდგომამდე ეკავა.

მისი უდიდესი დამსახურებაა აგრარული რეფორმის განხორციელება, კერძოდ, თავიდანვე წამოაყენა გლეხებზე მიწის კერძო საკუთრებად გადაცემის იდეა. სამინისტროდან გადადგომის შემდეგ პარტიულ მუშაობას დაუბრუნდა. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ნოე ხომერიკი ჩვენში ევროპული პარლამენტარიზმის საუკეთესო ტრადიციების გზის გამკაფავი იყო.

ამის საილუსტრაციოდ ნიშანდობლივია დავიმოწმოთ ერთი ამონარიდი: „საქართველოში ევროპელ სოციალისტების ვიზიტისას, როცა მათ კახეთის გლეხთა მდგომარეობას აცნობდა ასე განაცხადა: „ჩვენ მივდიოდით ჩვენი იდეის პროგრამის გზით და აქ აზიის და ევროპის საზღვარზე ჩვენი ერის 2000 წლის შენახული კულტურა გავანოყიერეთ ამ ახალი იდეებით, ძველი განძი ჩამოვასხით ახალ ფორმაში და მივეცით ახალი შინაარსი. შესაფერისი დროისა და გარემოების.

ჩვენ გვესმის, რომ ბევრი ბრძოლა დაგვჭირდება. ჩვენი ხალხის ბუნება არის თავგანწირვა...“ (ვიზიტი 1920 2023: 107-108).

ევროპელმა სოციალისტებმა დიდი შეფასება მისცეს ნოე ხომერიკის გლეხთა საპროგრამო პროექტს: „თქვენ გაქვთ აგრარული რეფორმა, რითაც მემამულეებს ჩამოერთვა მიწები და გადაეცა ხალხს, მაგრამ იყავით ფრთხილად! მთელი თავისი ჭკუით და გატაცებით ამბობდა დღეს მინისტრი ხომერიკი ამ რეფორმაზე, მაგრამ არის ერთი საშიშროება: უნდა იყოთ ფრთხილად, რომ ხალხმა არ დაკარგოს ეს მამული. ის არ იქნეს შესყიდული შეძლებულ ნაწილის მიერ“ (იქვე: 105).

ბოლშევიკური რუსეთის მიერ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ოკუპაციის შემდეგ ნოე ხომერიკმა სამშობლო დატოვა. იგი სტამბოლში ცხოვრობდა, სადაც გახდა „სტამბოლის პოლიტიკური კომისიის“ თავმჯდომარე, რომელიც ემიგრანტული მთავრობისა და საქართველოს იატაკქვეშა მოძრაობის მაკოორდინირებულ ორგანოს წარმოადგენდა.

ამ გადაწყვეტილების მიღების შემდეგ იგი 1922 წელს ემიგრაციიდან არალეგალური გზით საქართველოში დაბრუნდა, როგორც საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის საზღვარგარეთის ბიუროს, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობისა და ინტერპარტიული კომიტეტის რწმუნებული. ჩამოსვლისთანავე ნოე ხომერიკი ჩვეული ენერგიით შეუდგა არალეგალური იატაკქვეშა საქმიანობის გააქტიურებას - იყო ეს ანტისაბჭოთა გამოცემების ბეჭდვა თუ ორგანიზაციების კოორდინაცია. მანვე საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის არალეგალურ ცენტრალურ კომიტეტთან შექმნა სამხედრო კომისია. ასევე, ის იყო წინააღმდეგობის მოძრაობის ერთ-ერთი მთავარი ორგანიზატორი.

თავდაპირველად ქართულმა პოლიტიკურმა პარტიებმა: სოციალ-დემოკრატებმა, ეროვნულ-დემოკრატებმა, სოციალ-ფედერალისტებმა, სოციალ-რევოლუციონერებმა გასაბჭოების პირველივე დღეებში სცადეს ახალ ხელისუფლებასთან შემათანხმებელი გზის გამონახვა და კონსტიტუციის ფარგლებში სათანადო საკითხების გადაწყვეტა. საბჭოთა ხელისუფლება ქართველ ხალხს ატყუებდა, რომ საქართველოში მოხდა მხოლოდ ძალაუფლების შეცვლა: ბურჟუაზიის მაგიერ ქვეყნის სათავეში ჩადგნენ მხოლოდ ქართველი მუშები და გლეხები, საქართველოს დამოუკიდებლობა დარჩა კვლავინდებურად.

ამას აცხადებდნენ იმ დროს, როცა ბოლშევიკებმა დაკეტეს 1500-მდე ქართული ეკლესია, შეურაცხვეს საფლავი დავითისა და კონსტანტინესი მოწამეთაში, რითაც შეაგინეს ჩვენი ეროვნული გრძნობა.

ასე რომ, მათი დედააზრი ამ ცვლილებისა მდგომარეობდა მხოლოდ საქართველოს დამოუკიდებლობის მოსპობაში. ამ გარემოებამ თვით ქართველი კომუნისტების რიგებში გამოიწვია გადახრები, ე.წ. „უკლონიზმი“, ქართველი ერი კი აიძულა დასდგომოდა აჯანყების გზას. ნათლად ჩანდა, თუ როგორ თანდათანობით შეიქმნა მემკობრეთა მოძრაობის ზრდა.

ხალხი შეიძლება შერიგებოდა რუსების მიერ კომუნისტური ხელისუფლების შექმნას მხოლოდ იმ პირობით, თუ საქართველოს დამოუკიდებლობას შეინარჩუნებდა. ბოლშევიკურმა ხელისუფლებამ კი თანდათანობით საქართველოს დამოუკიდებლობას ძირი გამოუთხარა და ამ ფაქტს ქართველმა ხალხმა აჯანყებით უპასუხა.

1921 წლის შემოდგომაზე საქართველოში რუსების წინააღმდეგ ყველა პარტია გაერთიანდა და ორგანიზაციული ფორმა მიიღო. დაარსდა გაერთიანებული ორგანო „დამკომი“ - დამოუკიდებელი კომიტეტი.

საბჭოთა ხელისუფლება ვერ ითმენდა სხვა ქართულ პოლიტიკურ პარტიათა ლეგალურ არსებობას, გარდა კომუნისტურისა. ახალი ხელისუფლების მხრიდან შეურიგებელმა პოლიტიკამ აიძულა ისინი იატაკქვეშეთში გადასულიყვნენ და ებრძოლათ საქართველოს დამოუკიდებლობის აღსადგენად.

ქართველ ხალხს დაეკარგა პოლიტიკური დამოუკიდებლობის ის ნატამალიც, რომელიც შერჩა მას გასაბჭოების შემდეგ. რაკი მომხრეებმა და არამომხრეებმა დაინახეს საბჭოთა ხელისუფლების ნამდვილი სახე, იმ დასკვნამდე მივიდნენ, რომ მათთან საერთო ენის გამონახვა მხოლოდ წყლის ნაყვად გახლდათ. ამ დროს ქართულ პოლიტიკურ პარტიებს ერთი გზა დარჩენოდათ იმისა, რომ თავისი საკუთარი ძალების საშუალებით და ევროპის დიდ სახელმწიფოთა დიპლომატიური დახმარებით აღედგინათ ქართველი ხალხის შელახული უფლებები და დაებრუნებიათ წართმეული დამოუკიდებლობა. ეს კი შეუძლებლობა მხოლოდ აჯანყების გზით.

1923 წლის იანვარში უკვე ყველა პარტიამ ხელახლა გააჩაღა მუშაობა და საქართველოში მას ორგანიზაციული ხასიათი მისცეს.

ამასობაში საბჭოთა ხელისუფლება რეპრესიებს აძლიერებდა. ჯერ კახეთ-ჰერეთის 1922 წლის აგვისტოს გამოსვლის გამო თბილისში დაიჭირეს და დახვრიტეს სოლ. ანდრონიკაშვილი, ძმები სუმბათაშვილები,

კონსტ. ჩოლოყაშვილი, არჩ. ვაჩნაძე, შაქრო ვაჩნაძე, ვახტ. აბაშიძე, შალვა, გიორგი და პეტრე ფავლენიშვილები და სხვები, მაგრამ განსაკუთრებული სისასტიკე გამოიჩინეს 1923 წლის 10 თებერვალს, ოზურგეთში გურიის ამწიოკებლის ობოლადის მოკვლის შემდეგ: „დახვრიტეს ადგილობრივად გურიაში 150 კაცი და თბილისის ციხიდან გამოიყვანეს 92 პოლიტიკური პატიმარი...“ (შარაძე 1993: 98-111).

ამავე 1923 წლის თებერვალშივე ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის სტუდენტთა კომიტეტის წევრმა კ. მისაბიშვილმა გასცა „დამკომის“ სამხედრო ცენტრის მთელი შემადგენლობა. მარტში ისინი დაატუსაღეს და იმავე წლის 19 მაისს დახვრიტეს: ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის თავმჯდომარე, გენერალი კონსტანტინე აფხაზი, გენერალური შტაბის წევრი გენერალი ანდრონიკაშვილი, გენერალი ვარდენ წულუკიძე, პოლკოვნიკები: ალექსანდრე მაჭავარიანი, ელისბარ გულისაშვილი, დიმიტრი ჩრდილელი, როტმისტრი სიმონ მუხრან-ბატონი, ლეიტენანტი ლევან კლიმიაშვილი, სამხედრო მოხელე მიხეილ ზანდუკელი, იასონ კერესელიძე, სიმონ ჭიაბრიშვილი, ივანე ქუთათელაძე.

იმავე 1923 წლის ნოემბერში დააპატიმრეს ნოე ხომერიკი. მალე, 1924 წლის იანვარში, „ჩეკამ“ ხელთ ჩაიგდო გოგიტა ფაღავა, გიორგი წინამძღვრიშვილი და გიორგი ჯინორია.

პატიმრობის განმავლობაში ძიებამ ვერ მოახერხა ნოე ხომერიკისაგან ჩვენების მიღება. მან ასევე პასუხგაუცემელი დატოვა ჩეკას საგანგებო კომისიის თავმჯდომარის მოლაპარაკება.

დაპატიმრებულები სუზდალის პოლიტიზოლატორიდან ეტაპობრივად გადაყვანისას გაურკვეველ სადგურზე დახვრიტეს: არ შეიძლება საქართველოს განთავისუფლების ბრძოლაზე ვილაპარაკოთ და არ გავიხსენეთ სამშობლოსათვის თავდადებული და მსხვერპლად შეწირული მამულიშვილები, მათ შორის ნოე ხომერიკი, რომელთა საფლავები მომავალი თაობისათვის წმინდათა წმინდა ადგილებია.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები

- ბრძოლა 1927– ჟურნალი „ბრძოლა“. პარიზი, 1927.
 გაბუნია 2006 – ლ. გაბუნია, ქუთაისი დიდი საგანმანათლებლო ცენტრი. ქუთაისი 2006.
 ვიზიტი 1920 – ევროპელი სოციალისტების ვიზიტი საქართველოში 1920. თბილისი, 2023.
 ზალდასტანიშვილი 1989 – ს. ზალდასტანიშვილი, საქართველოს 1924 წლის ამბოხება. თბილისი, 1989.
 სარალიძე 2023 – ლ. სარალიძე, ბათუმი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის პერიოდში (1918-1921). თბილისი, 2023.
 შარაძე 1993 – გ. შარაძე, უცხოეთის ცის ქვეშ, ტ.2. თბილისი, 1993.
 ხვადაგიანი 2016 – ი. ხვადაგიანი, საქართველოს დამფუძნებელი კრება 1919, თბილისი, 2016.